

De Saamhorigheidsgroep

Ander werk van Merijn de Boer

Nestlieders (verhalen, 2011)

Lucy B. en C.W. van der Hoogtprijs 2012

De nacht (roman, 2014)

't Jagthuys (roman, 2016)

De geur van miljoenen (verhalen, 2018)

Merijn de Boer

De Saamhorigheidsgroep

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV

2021

Eerste, tweede (e-book) en derde druk, 2020;
vierde druk en vijfde druk, 2021

Copyright © 2020 Merijn de Boer
Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's
Uitgeverij BV, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.

Omslag Bram Kleiweg
Foto omslag Hendrik-Jan Kolderweij
Foto auteur Chantal Heijnen

ISBN 978 90 214 1820 9 / NUR 301
www.querido.nl

Voor Sabrina

Inhoud

Deel een 9

Deel twee 49

Deel drie 323

Deel vier 365

Deel een

New York, 2018

Ambassadeur Bernhard Wekman, permanent vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties in New York, stond ergens tussen drie en vier uur 's nachts voor het raam van de Nederlandse residentie aan Beekman Place, dronken, uitkijkend over de East River, Roosevelt Island en de lichtjes van Long Island City, zich afvragend hoe het ook alweer zat met die beroemde uitspraak: 'Wie jong is en links...' Nee, zo was het niet. Hij nam een slok wijn en dacht na. 'Wie jong is en rechts heeft geen hart, wie oud is en links geen verstand.' Ja, zo was het.

Hij liep naar zijn bordeauxrode chaise longue in de hoek van de kamer en ging erop liggen. Vanaf hier kon hij de Queensborough Bridge zien. Koplampen van auto's die naar Manhattan reden, vormden een zachtgeel snoer over het water. Boven op de brug knipperden rode lichten.

Het was een lange dag geweest: in de ochtend had hij een vergadering met de hele staf gehad, vervolgens een lunch met de Spanjaarden, in de middag een zitting in de Veiligheidsraad en ter afsluiting een receptie, die was georganiseerd door de Belgen. Daarna was hij met twee medewerkers gaan eten en ten slotte was hij toch nog maar naar een borrel op de Oegandese

missie gegaan, omdat daar een jonge vrouw werkte met wie hij een tijdje terug erg geanimeerd had staan praten. Maar op de borrel was ze niet en hij was toch maar gebleven.

Hij voelde zich oud, en misschien wel voor het eerst in zijn leven. Het verleden laten we in het verleden, zo had hij er altijd over gedacht. Die instelling had hem behoed voor melancholie maar vooral ook: besef van de voortschrijdende tijd. En nu was het er ineens bijna: het einde van zijn carrière.

Het lag voor de hand om over vijf maanden, als het zover was, naar Nederland terug te keren, al had zijn vrouw daar weinig te zoeken. De afgelopen weken was hij sluipenderwijs tot het besluit gekomen. Na dertig jaar repatriëren... En als hij terugging naar Nederland, dan moest en zou het Haarlem worden, de stad waar hij nooit had gewoond maar waar het belangrijkste deel van zijn leven zich had afgespeeld.

Een tijdje terug had hij een e-mail gekregen van een van die schimmen uit de Haarlemse tijd. Bronno Koolmees kwam naar New York en wilde met hem afspreken. De grote roerganger van weleer enterde het land van het Kwaad.

Hij kon zich er geen voorstelling van maken, van Bronno in Amerika.

De gedachte aan hun lunchafspraak van morgen, over minder dan acht uur nog maar, maakte het onmogelijk om te gaan slapen. Hij dronk zijn glas wijn leeg, liep naar het bureau in zijn werkkamer terwijl hij met één hand zijn das losmaakte, zijn kaak omhoogwijzend en ook zijn ogen merkwaardig genoeg naar het plafond gericht, alsof het 'ontdassen' iets was waarbij je omhoogkeek. Flauwekul natuurlijk, en

toch keek hij altijd naar het plafond als hij zijn das afdeed. Zoals hij er ook op een dag achter was gekomen dat hij zijn tanden altijd poetste met één hand op zijn rug. En dat zijn rechtervoet altijd vreemd naar buiten stond gedraaid als hij op de wc zat. Dit soort merkwaardigheden had hij niet bij zichzelf ontdekt maar had hij van Misaki moeten vernemen, toen een groot deel van zijn leven er al op zat.

Hij bleef bij zijn eikenhouten bureau staan. Het blad was ingelegd met oranje leer, de lades hadden bronzen handgrepen en aan de zijkant zat een grote verticale barst. Hij had het bureau al achtentertig jaar. In 1980, een paar weken voor de kroning van Beatrix, liep hij aan het begin van de avond langs de Prinsengracht. Tussen de Noordermarkt en de Westerstraat zag hij een oude man en een oude vrouw een van de twee ladeblokken haast komisch langzaam naar buiten tillen. Stapje voor stapje schuifelden ze door de hoge deur van het grachtenpand, pauzeerden even op het bordes en begonnen vervolgens traag aan de afdaling van de bel-etage naar de begane grond. Op het moment dat ze de stoep wilden oversteken, kruiste Bernhard hun pad. Wat zouden ze ermee gaan doen? vroeg hij zich af, maar hij zei niets, groette met een glimlach en slenterde verder. Het was een ideale lenteavond voor een wandeling: koud nog, maar je rook aan de lucht dat de winter voorbij was. Hoewel het nog licht was, brandden de lantaarnpalen al. In een verwaarloosd bootje lag een junk te slapen, met zijn schoenen uitstekend onder het blauwe zeil. Aan de overkant liep een groepje studenten.

Bernhard wandelde de hele gordel af, aan van alles en nog wat denkend, tot hij bij de Amstel kwam. Daar

nam hij de brug naar de overkant, sloeg af naar links en liep weer terug naar huis, nu aan de overzijde van de Prinsengracht. Hij kwam langs het Amstelveld, het Paleis van Justitie en café Het Molenpad. Toen hij bijna weer bij de Brouwersgracht was, zag hij het bureau staan. Het was in elkaar gezet en stond tussen twee parkeerplekken op de klinkers. Er stond een stoel bij. Je kon er zo plaatsnemen om te gaan werken.

Hij liep een stukje terug en stak bij de Prinsstraat het water over. Daar was toen net De Bolhoed geopend, het vegetarische restaurant waar hij wel eens ging eten. Hij wandelde door naar het bureau en vond een briefje: *Antiek bureau zoekt nieuwe eigenaar*. Hij draaide zich om en keek naar het huis. Het bejaarde stel stond voor het raam op de eerste verdieping en keek hem aanmoedigend aan. De man schoof het raam open. ‘Neem maar mee, hoor, als u geïnteresseerd bent!’

‘Maar het is een prachtig bureau!’

‘Wij hoeven het niet meer! Is nog van haar vader geweest!’ Hij wees even naar zijn vrouw, die demonstratief knikte.

Bernhard wilde nog iets roepen maar de man had het raam weer dichtgeschoven en maakte een gebaar dat hij interpreteerde als: niet zeuren, meenemen dat bureau.

Terwijl Bernhard zich overspoeld voelde worden met dankbaarheid jegens deze lieve oude mensen, met blijdschap over het begin van de lente en met deze heerlijke avondwandeling die hem zoveel had opgeleverd: beweging, zuurstof, een goed humeur en ook nog eens een antiek bureau – terwijl Bernhard dit allemaal tegelijkertijd probeerde te beseffen, til-

de hij het blad van de kasten en nam het onder zijn rechterarm. Binnen vijf minuten was hij terug om de rechterladekast op te halen. En even later tilde hij ook de linker van de klinkers.

De oudjes stonden niet meer voor het raam. Televisielicht flikkerde bijna onzichtbaar tegen de witte muur op de eerste verdieping.

Bernhard zocht naar de fles wijn die hij van de Duitse delegatie had gekregen en schonk zijn glas bij. Geschenken moest hij eigenlijk inleveren, maar daar had hij nu even maling aan. Met weemoed dacht hij terug aan die avonden in de jaren zeventig en tachtig, toen hij in zijn eentje als een jutter door de stille Amsterdamse binnenstad wandelde. Hij verzamelde hout voor de open haard. Een enkele keer vond hij bij het vuilnis iets anders wat de moeite waard was (hij herinnerde zich ineens een porseleinen schaal met een deksel in de vorm van een kip die hij nog jarenlang met zich mee had verhuisd maar die hij ergens tussen Vietnam en Chili of Zimbabwe en Hongarije moest zijn kwijtgeraakt).

Hij streelde het blad, waarin de afdrukken van jarenlange schrijfarbeid te vinden waren, vooral in het midden: ontelbare krasjes waren het bewijs dat hij niet had stilgezeten. In het licht van de lamp, als hij een beetje schuin keek, kon hij her en der de letters van zijn eigen naam onderscheiden.

Bernhard nam een slok. Over een paar uur zag hij Bronno. Die waarschijnlijk nu al ergens in de stad was. Of waarschijnlijker ergens in Queens of New Jersey, want hij ging hem straks ongetwijfeld aan zijn hoofd zeuren over hoe duur Manhattan was; dat hij geen betaalbaar hotel had kunnen vinden.

Het lukte Bernhard niet om zich een beeld te vormen van Bronno in een hotelkamer; hij kon hem alleen maar voor zich zien op een camping, in de weer met een pannetje boven een gasstelletje.

Hij dronk het glas leeg en knoopte zijn overhemd open. In die jaren was hij uitermate dun geweest. Tot zijn vijftigste had hij nooit meer dan zeventig kilo gewogen, ondanks zijn lengte. Maar inmiddels had hij een echte oudemannenbuik, afstotelijk om te zien.

Hij trok de onderste bureaula aan de rechterkant open, die was gevuld met brieven. Hij haalde er een paar stapeltjes uit maar kon niet vinden wat hij zocht. Hij stak zijn arm zo ver mogelijk in de la, tot zijn vingers iets raakten wat tegen het hout tikte. Hij pakte het, keek ernaar en begon onmiddellijk te huilen. De tranen welden onverwacht op, vielen op de grond tussen zijn voeten, terwijl hij voorovergebogen zat. Hij besepte, op vijfenzestigjarige leeftijd en midden in de nacht in New York, dat het dertig jaar geleden was, of nog langer zelfs, dat hij voor het laatst gelukkig was geweest. Echt gelukkig. Dat hij de decennia daarna eigenlijk maar half geleefd had, denkend dat er weinig viel aan te merken op zijn leven. Maar het was nooit meer zo geworden als toen.

In zijn handen lag een kinderlijke ketting van schelpen, met elkaar verbonden door een bruin touwtje.

Hij liet de schelpenketting op het bureau glijden, stond op en zette de fles aan zijn lippen tot er niets meer in zat. Vervolgens liep hij terug naar het raam, balde zijn rechtervuist en begon de Internationale te zingen, met openhangend overhemd, kijkend naar het FDR-monument in het midden van de East River:

‘Ontwaakt, verworpenen der aarde! Ontwaakt, verdoemden in hongers sfeer!’

2

Bronno had maandenlang gespaard voor een ticket naar New York. Toen hij het geld eindelijk bij elkaar had, had hij nog enkele dagen gearzeld of hij deze krankzinnige uitgave wel aan zichzelf kon verantwoorden. Er waren tal van goede doelen die hij die paar honderd euro graag had geschonken. En dan ging het alleen nog maar om het geld; nog veel erger was zijn moedwillige bijdrage aan de uitstoot van CO_2 .

Bronno was er tot dusver in geslaagd om in zijn leven nooit in een vliegtuig te stappen. Op de zondag waarop hij besloot om toch het ticket te kopen, fietste hij in de vroege ochtend door de nog helemaal verlaten duinen naar Zandvoort. De lucht was heerlijk fris. Toen hij wegfietste van huis was het nog bewolkt geweest. Maar hoe dichterbij de zee kwam, hoe meer het opklaarde. En op het strand wachtte hem zelfs een compleet blauwe lucht. Hij ging vlak bij de branding zitten, terwijl hij zo nu en dan met een knagend schuldgevoel omhoogkeek, naar een vliegtuig dat een witte streep in het heldere blauw trok. Dat schuldgevoel bewees dat hij een beslissing had genomen. En aan het einde van diezelfde dag boekte hij het ticket.

Bronno was aan de rand van de zee tot de conclusie gekomen dat het haast onmogelijk was om geen offeringen te maken. Ja, door te vliegen droeg hij bij aan de uitstoot van CO_2 , maar hij ging óók naar New

York om de wereld een beetje beter te maken. Hij had een belangrijke taak te vervullen. Hij moest Bernhard Wekman, inmiddels hoge pief bij Buitenlandse Zaken – ‘Bernhardje’ Wekman, die hij ooit nog had geleerd hoe je zonder lucifers een kampvuur maakte – zover krijgen om iets voor hem te doen. Of niet zozeer voor hem, maar voor de Tibetanen.

Hij moest en zou daarin slagen. Alleen dan was de vliegreis niet voor niks geweest.

Enkele maanden later liep hij op een vrijdagochtend door Brooklyn, onderweg naar zijn lunchafspraak met Bernhard. Zijn hotel was niet zo gunstig gelegen maar relatief goedkoop. Het grensde aan Flatbush Avenue, een drukke autoweg in het verlengde van de Manhattan Bridge. Hij had maar nauwelijks geslapen, omdat het raam in zijn kamer niet open kon. Deze ontdekking had hem min of meer een paniekaanval bezorgd. Hij kon niet zonder frisse lucht en hij vond de airconditioning zo’n beetje de allerergste uitvinding na de kernraket. Maar omdat het midden augustus en bloedheet was, zat er weinig anders op dan hem toch maar aan te doen. Nadat hij hem op de laagste stand had gezet, voelde hij zich bij wijze van spreken al verkouden worden.

Toen hij de volgende ochtend wakker werd, na hooguit twee of drie uur onrustig geslapen te hebben, greep hij onmiddellijk naar zijn zakdoek. Hij snoot zijn neus leeg, voelde zich ellendig en verlangde naar zijn slaapkamer in Haarlem, waar hij bij het wakker worden altijd even bleef liggen luisteren naar de merels in zijn tuin.

Hij had thuis al de route uitgestippeld naar het Japanse restaurant waar Bernhard wilde afspreken. Het

makkelijkst was om de metro te nemen. Hij kon vlak bij het hotel, bij Nevins Street, de groene lijn pakken en dan na zeven haltes uitstappen bij Grand Central. Maar hij was erachter gekomen dat hij ook een eindje kon lopen en dan vervolgens de veerboot nemen. Dat reisschema sprak hem veel meer aan.

Bij de ANWB-winkel op de Gedempte Oude Gracht had hij een kaart van New York gekocht. Hierop had hij met een potlood de wandelroute uitgestippeld. De kaart had hij vervolgens in een plastic hoes gestopt, waar hij met een priem twee gaatjes in had gemaakt. Daar had hij ten slotte een oud brillenkoord doorheen geregen, zodat de kaart nu aan zijn nek bungelde terwijl hij door de straten van Brooklyn liep.

Hij schrok van de hoeveelheid afval op de stoep. Na een paar straten kon hij het niet langer aanzien. Hij toverde uit zijn rugzak een linnen tasje tevoorschijn van de natuurvoedingswinkel in Heemstede. Hier wierp hij alle blikjes, plastic verpakkingen en andere rommel in. Als hij een vuilnisbak passeerde, leegde hij het linnen tasje. Op deze manier, voortdurend bukkend en al snel met een rood en bezweet voorhoofd, wandelde hij van de ene vuilnisbak naar de volgende.

Terwijl hij voor de vierde maal zijn linnen tasje leegde, reed er een politieauto langs. De wagen stopte, de rode lichten op het dak begonnen te knipperen en er stapte een agent uit.

Hij vroeg om Bronno's identiteitsbewijs.

'Goedemorgen, meneer. Mag ik u vragen waarom u interesse toont in mijn identiteitsbewijs?' Hoewel het incident hem ontregelde, was Bronno blij dat hij de agent kon laten horen hoe goed zijn Engels was.

Hij sprak, vond hij zelf, als een professor aan Oxford.

‘Uw identiteitsbewijs,’ herhaalde de agent kortaf.

Bronno haalde zijn buidel tasje uit zijn onderbroek, trok het ritsje open en haalde zijn paspoort eruit. Hij overhandigde het de agent. ‘Alstublieft, meneer.’

De agent inspecteerde een tijdje het document. ‘Het is verboden om huisafval in de vuilnisbakken te gooien,’ zei hij zonder Bronno aan te kijken. ‘Kunt u lezen?’ De agent wees naar een bordje. GEEN HUISAFVAL. \$ 100 BOETE, stond erop.

Bronno lachte zelfverzekerd en zenuwachtig tegelijk. ‘Agent, er is hier sprake van een groot misverstand. Laat het me u uitleggen.’ Hij besteedde veel zorg aan zijn uitspraak. ‘Het afval dat ik zojuist weggooid heb ik van de straat geraapt. Ik woon hier ook helemaal niet, zoals ik overigens kan aantonen.’

‘Maar u gooid toch net uw tas leeg?’

‘Ik verzamelde het afval’ (hij vond *garbage* een heerlijk woord om uit te spreken) ‘in mijn tas en leegde die vervolgens boven de vuilnisbak. Ik heb juist geholpen om de stad schoner te maken,’ zei hij, want het leek hem dat hij toch eerder een compliment dan een reprimande verdiende.

De agent keek hem ongelovig aan, schudde zijn hoofd en besloot vervolgens om het erbij te laten. Hij gaf Bronno zijn paspoort terug.

‘Dank u, meneer,’ zei Bronno nog.

Pas nadat de agent in zijn auto was gestapt en weggereden, merkte Bronno hoezeer het incident hem had aangegrepen. Al zijn vooroordelen jegens Amerika en de Amerikanen welden op, terwijl hij de laatste kilometer naar de veerboot aflegde en het afval nu maar gewoon op straat liet liggen. Pas toen hij bij

de steiger aankwam, ebden zijn negatieve gevoelens over dit land weer een beetje weg, want hij moest toegeven dat het imponerend was: de skyline van Manhattan. Aan de overkant van de East River, van hem gescheiden door klotsend water en meeuwen die door de lucht zweefden, lag het Financial District. Hij miste onmiddellijk de aanwezigheid van de twee torens, ook al zag hij de stad voor het eerst in het echt. Maar dit beeld van Manhattan was zo overbekend, dat je het al kende, ook al was je er nog nooit geweest.

Terwijl hij nadacht over de aanslagen van 11 september 2001, moest hij zichzelf voor de zoveelste keer bekennen dat hij wel enig begrip had voor de terroristen die dit op hun geweten hadden. Uiteraard, het was verschrikkelijk wat er gebeurd was. Al die mensen die hun dierbaren hadden verloren... Maar de invasies in Irak, in Afghanistan, in Vietnam waren net zo verschrikkelijk. En in Afrika verloren er dagelijks honderden mensen hun dierbaren. En over hen hoorde je nooit iemand. Ja, zo nu en dan even. Maar niet in de mate waarin er aandacht was geweest voor de slachtoffers van 11 september. Hij nam plaats in de rij wachtenden voor de veerboot en snoof de zilte rivierlucht op.

Amerika had zich decennialang, sinds de Tweede Wereldoorlog, als een politieagent opgesteld in de wereld. Net zo onbeschoft en brutaal als die diender die hem zo-even nog als een schooljongen had behandeld. Dus het was helemaal niet vreemd dat daar mensen tegen in opstand kwamen, vond Bronno. En toch keek hij even enigszins ongemakkelijk om zich heen, terwijl hij tussen Amerikanen de steiger op liep, die misschien wel mensen kenden die waren overle-

den bij de aanslagen. Alsof hij bang was dat ze zijn gedachten konden lezen.

3

‘Maar Bernhard, hoe kun je nou aan jezelf verantwoordelijk dat je in een land woont waar Trump aan de macht is?’

Ze zaten tegenover elkaar in het restaurant. Alle aanwezigen droegen een pak en een stropdas. Het was duidelijk een plek waar mensen met zakenrelaties afspraken, niet met oude vrienden. Ook de inrichting was heel zakelijk en onpersoonlijk. Alles was van hout: de wanden, de tafels, de stoelen en de vloer. Dat sprak hem op zich wel aan. Maar deze kale, kille ruimte was niet wat Bronno voor ogen had als hij aan een gezellig restaurant dacht.

Na binnenkomst (Bernhard had op straat op hem staan wachten) werden ze naar een achterafkamer geleid, gescheiden van de rest van het restaurant door een wit gordijn. Bronno had even de sensatie dat ze ergens in de periferie werden weggeborgen omdat hij er zo anders uitzag dan alle andere bezoekers, met zijn sandalen, zijn korte broek en zijn blauwe hemd. Maar hij probeerde om niet te veel aandacht aan die gedachte te besteden. Wat maakte het uit wat deze Japanse obers of deze Amerikaanse zakenlieden van hem dachten? Over een paar dagen was hij toch weer terug in Haarlem.

‘Toen ik deze baan kreeg aangeboden, zag ik het juist als een geweldige kans. Juist nu, dacht ik. Júst nu. We moeten de strijd aangaan met Trump, niet